

Sve je u dinamičnoj interakciji

If I were a guy, would I be called a diva?

Zaha Hadid

Priča o nagradi Mis van der Roë s naglaskom na ostvarenjima ovogodišnjih laureata

-Kao i na ostvarenjima koja su ove godine dostojno svakako treba naglasiti predstavljala našu (malu ali častnu i poštnu) državu u posljednjem bijenalnom ciklusu Nagrade Mis van der Roë ciklus 2011. do 2013. godine svakako mora biti ispričana i na ovom mjestu.

Možda ste primijetili moje tekstove o ovogodišnjim crnogorskim pretendentima na to prestižno evropsko priznanje u "Pogledu", časopisu iza kojega stoji Inženjerska komora Crne Gore redom sam opisao sva tri ostvarenja u tri broja, počevši od broja 03 zaključno sa brojem 05 (ingkomora.me)

-Ali u "Pogledu" ipak nisam pisao o istoriji same nagrade, niti o dosadašnjim laureatima

-Što se u neku ruku uhvati kao propust koji upravo namjeravam da ispravim na ovom mjestu. Osjećam i potrebu da se ponovo osvrnem na vrijedna ostvarenja crnogorske ekipe što svakako nije na odmet, jer sam u međuvremenu stekao neke dragocjene nove uvide.

Nagrada Mis van der Roë ili zvanično: Nagrada Evropske unije za savremenu arhitekturu Mis van der Roë (European Union Prize for Contemporary Architecture Mies van der Roë Award) nosi ime velikog njemačko-američkog moderniste i dodjeljuje se bijenalno, tj. svake druge godine a predstavlja najprestižnije priznanje za arhitektonsko ostvarenje realizovano na tlu Evrope u bijenalnom ciklusu. Pored glavne nagrade svaki put se dodjeljuje i Specijalno priznanje (Special Mention).

Dakle, idemo redom počecemo istorijom nagrade, tj. osnovnim analizama objekata koji su do sada osvajali ovu vrijednu nagradu.

Prvi laureat Misove nagrade bio je Rafael Moneo (Jose Rafael Moneo Valles), španski arhitekt, prickerovac. Nagrada mu je dodijeljena 2001. godine za objekat Kulturno-kongresnog centra Kursal (Kursaal) u Donostiji, odnosno u San Sebastijanu, u Španiji, odnosno u Autonomnoj pokrajini Baskiji.

Palata Kursal u čijem glavnom auditorijumu se održava, između ostalog, i poznati Internacionalni filmski festival San Sebastijan locirana na samoj obali Atlanskog okeana, iznad istočnog ruba plaže Zuriola sjeveroistočno od plaže La Konča (La Concha školjka)

i ušće a rijeke Urumea, koja dijeli ove dvije plaže, u okean.

Moneo nije želio da svoj objekat direktno veže za kontekst starog grada u pozadini gdje preovlađuju omalterisane neoklasicističke višespratnice, mahom iz XIX vijeka, riječ je o francuskom neoklasicizmu podignutog na jednostavnoj, bazičnoj, ortogonalnoj urbanističkoj matrici zatvorenih blokova omeđenih ulicama pa je u to ime tragao za rješenjem koje bi primamo uzelo u obzir kontekst okeana i plaže. Na kraju je predložio dva odvojena, monumentalna, oštra i čista volumena što danju podsjećaju na dva ogromna, sivo-žuta kamena koji vire iz pijeska plaže a noć u na dva blještava kristala.

Osnovni arhitektonski koncept Palate Kursal je vrlo jednostavan imamo ta dva prizmatična, iskošena, strogo geometrizirana volumena, tj. kubusa, što počivaju na uzdignutoj platformi, tj. pijedestalu. Takav pristup se vezuje i za svijetle tekovine modernizma i lako bi bilo pronaći i paralele sa Misovom avangardnom arhitekturom ako bismo zanemarili činjenicu da su Misovi kubusi gotovo u pravilu kvadri njegov avangardni, nerealizovani projekat kristalnog nebodera iz 1921. godine i još par ranih projekata odstupaju od forme kvadra a Moneovi kubusi u San Sebastijanu su iskošeni, što se može shvatiti i kao ovovremena nadgradnja stare Misove priče.

U jednom od pomenutih kubusa, većem, nalazi se glavni

auditorijum, a u drugom, znatno skromnijih dimenzija, nalazi se sekundarni auditorijum

i kongresni centar. Svi ostali sadržaji poput parkinga za 500 automobila, izložbenih prostora, raznih servisnih prostora, manjih sala za sastanke.

restorana, kafea itd. smješteni su ispod platforme tj. terasa - jedna terasa je okrenuta plaži i okeanu i nazvana je Zuriola, a druga je okrenuta ušću u rijeke i nazvana je Urumea. Ta dva kubusa su zapravo čelični kavezi čelične konstrukcije obložene dvostrukim slojem specijalnog laminiranog stakla koje spolja štiti objekat od uticaja agresivnih vjetrova koji nose slanu okeansku vodu a u interijeru prelama dnevnu svjetlost na način koji doprinosi osjećaju uzvišenog mira i spokoja.

Kursal se nije u početku dopao građanima San Sebastijana međutim, kada su postali svjesni uloge koju nova institucija ima u kulturnom životu grada, a samim tim i na planu turističke privrede, prihvatili su je čemu je svakako doprinijelo i arhitektonsko rješenje dispozicije sadržaja unutar kubusa koje je.

pored svega ostalog i izvanredan primjer kombinovanja javnih prostora tj. prostora otvorenih najširoj publici i prostora koji su namijenjeni dešavanjima zatvorenim za širu publiku. Fascinantna je i lakoć a kojom Moneo uvodi publiku u objekat i usmjerava je ka kulturnim dešavanjima a fascinantna je i stalan kontakt posjetilaca sa okruženjem, što

kulminira na najvišoj etaži sa koje se pruža nezaboravan pogled na okean i brdo Urgul (120 m), koje dominira nad pomenutim plažama i nad ušćem rijeke Urumea u Atlanski okean.

Sljedeć a Misova nagrada dodijeljena je 2003. godine Zahi Hadid (Zaha Hadid), britanskoj arhitektici iračkih korijena koja će naredne, 2004. godine, postati prva žena ovjenčana najprestižnijim međunarodnim priznanjem za djelovanje na polju arhitekture Prickerovom nagradom.

Hadid je nagrađena Misovom nagradom za realizaciju projekta Terminala Honajm (na francuskom), tj. Honhajm (na njemačkom) Hoenheim, u originalu na sjevernom rubu grada Strazbura u Francuskoj.

Krajem osamdesetih godina prošlog vijeka, gradske vlasti Strazbura su se morale suočiti sa činjenicom da su saobraćajne gužve u centru izmakle kontroli i da su svi pokazatelji zagađenosti vazduha nadmašili dozvoljene vrijednosti. Trebalo je nešto hitno preduzeti pa je prvo, 1992. godine, zabranjen promet motornim vozilima u centru, a zatim je odlučeno da se centralna gradska zona presječe tramvajskom Linijom A, dužine 9,8 km, u pravcu istok-zapad i da se na oba njena kraja lociraju parkirališta kako bi građanima koji žive van grada bilo

omogućeno da parkiraju svoja vozila i da se tramvajem prevezu do centra grada.

Tramvajski sistem je razvijan tokom devedesetih produžena je Linija A, uvedene su nove linije: B, C i D da bi, početkom dvijehiljaditih, bila

donesena odluka da se na sjevernom rubu grada, na posljednjoj stanici Linije B koja siječe centar grada u pravcu sjever-jug, postavi novo parkiralište za 700 automobila i sagradi novi terminal.

Posao je pripao Zahi Hadid, koja je u to vrijeme već imala zavidan renome na međunarodnoj sceni, stečen pobjedama na nekoliko važnih konkursa, ali nije imala nijednu značajniju realizaciju iza sebe.

Hadid je insistirala na svojevrsnom preklapanju funkcija parkirališta i terminala tramvajske stanice što je na kraju materijalizovano kroz sistem primarnih asfaltiranih polja, različite boje čija se dominantna horizontalnost skoro pa neosjetno utapa u sekundama polja tj. horizontale betonskih, sivih krovnih ravni terminala. Primarna polja su zapravo u funkciji maksimalnog pojednostavljenja šema kretanja tramvajskih, automobilskih, biciklističkih i pješačkih šema i svako polje ima svoju trajektoriju, odnosno pravac, naglašen materijalizacijom a dodatna horizontalna signalizacija omogućava laku tranziciju sa jednog na drugi vid transporta sa stanice u tramvaj i obratno, iz automobila u tramvaj i obratno, sa bicikla u tramvaj ili automobil i obratno itd.

Poseban kvalitet ovog ostvarenja je u jasnom povezivanju svih formalnih elemenata linijskih, tj. jednodimenzionalnih elemenata, i horizontalnih polja, tj. dvodimenzionalnih elemenata u

trodimenzionalnu cjelinu izuzetnih vizuelnih i dinamičkih svojstava, tj. kvaliteta. Sva ta polja, elementi horizontalne i vertikalne signalizacije, izlomljena ravan krova stanice, linije neonskih sijalica koje osvijetljavaju prostor ispod krova, tj. prostor stanice, kao i prostor parkinga, te elementi staničnog mobiljara (klupe za sjedenje) sve je to u međusobnoj, vrlo dinamičnoj interakciji što je zapravo ključna odrednica svojevrsne prostorne tranzicije odrednica koja povezuje terminal sa neposrednim okruženjem i kontekstom grada koji je odavno zakoračio u XXI vijek.

Terminal u Strazburu je vrlo atraktivan prostor koji plijeni svojom istinskom energičnošću a pritom je strogo definisan u okvirima funkcije i, naravno, pomno izbalansiranih tokova cirkulacije saobraćaja.

Danas, 12 godina nakon što je terminal realizovan, radikalni pobornici arhitekture Zaha Hadid insistiraju da je upravo terminal u Strazburu njeno prvo i posljednje važno realizovano ostvarenje.

U sljedećem broju jedna mala podgorička priča u funkciji intermeca a zatim nastavak priče o laureatima Nagrade Mis van der Roë.

Borislav VUKIĆ EVIĆ

Autor: Borislav Vukić ević

Ključne riječi: Arhitektura,

Institucije u svojstvu subjekta:

Inženjerska komora Crne Gore IKCG, Časopis Pogled, Evropska unija EU, Fondacija Mies van der Roë

Teme:

Kultura

ARHITEKTURA: Priča o evropskoj nagradi "Mis van der Roe"

Sve je u dinamičnoj interakciji

If I were a guy, would I be called a diva?
Zaha Hadid

Priča o nagradi Mis van der Roe - s naglaskom na ostvarenjima ovogodišnjih laureata - kao i na ostvarenjima koja su ove godine dostojno - svakako treba naglasiti - predstavljala našu (malu - ali častnu i pošteni) državu u posljednjem bi-jenalnom ciklusu Nagrade Mis van der Roe - ciklus 2011. do 2013. godine - svakako mora biti ispričana i na ovom mjestu.

Možda ste primijetili moje tekstove o ovogodišnjim crnogorskim pretendentima na to prestižno evropsko priznanje u "Pogledu", časopisu iza kojega stoji Inženjerska komora Crne Gore - redom sam opisao sva tri ostvarenja - u tri broja, počevši od broja 03 zaključno sa brojem 05 (ingkomora.me) - ali u "Pogledu" ipak nisam pisao o istoriji same nagrade, niti o dosadašnjim laureatima - što se u neku ruku uhvati kao propust - koji upravo namjeravam da ispravim na ovom mjestu. Osjećam i potrebu da se ponovo osvrnem na vrijedna ostvarenja crnogorske ekipe - što svakako nije na odmet, jer sam u međuvremenu stekao neke dragocjene nove uvide.

Nagrada Mis van der Roe - ili zvanično: Nagrada Evropske unije za savremenu arhitekturu - Mis van der Roe (European Union Prize for Contemporary Architecture - Mies van der Rohe Award) - nosi ime velikog njemačko-američkog moderniste i dodjeljuje se bi-jenalno, tj. svake druge godine - a predstavlja najprestižnije priznanje za arhitektonsko ostvarenje realizovano na tu Evropu u bi-jenalnom ciklusu. Pored glavne nagrade - svaki put se dodjeljuje i Specijalno priznanje (Special Mention).

Dakle, idemo redom - počecemo istorijom nagrade, tj. osnovnim analizama objekata koji su do sada osvajali ovu vrijednu nagradu.

Prvi laureat Misove nagrade bio je **Rafael Moneo** (José Rafael Moneo Vallés), španski arhitekt, prickerovac. Nagrada mu je dodijeljena 2001. godine za objekat Kulturno-kongresnog centra Kursal (Kursaal) u Donostiji, odnosno u San Sebastijanu, u Španiji, odnosno u Autonomnoj pokrajini Baskiji.

Palata Kursal - u čijem glavnom auditorijumu se održava, između ostalog, i poznati Internacionalni filmski festival San Sebastijan - locirana na samoj obali Atlanskog okeana, iznad istočnog ruba plaže Zuriola - sjeveroistočno od plaže La Konča (La Concha - školjka) i ušća rijeke Urumea, koja dijeli ove dvije plaže, u okean.

Moneo nije želio da svoj objekat direktno veže za kontekst starog grada u pozadini - gdje preovlađuju omalterisane neoklasicističke višespratnice, mahom iz XIX vijeka, riječ je o francuskom neoklasicizmu - podignutog na jednostavnoj, bazičnoj, ortogonalnoj urbanističkoj matrici zatvorenih blokova omeđenih ulicama - pa je u to ime tragao za rješenjem koje bi primarno uzelo u obzir kontekst okeana i plaže. Na kraju je predložio dva odvojena, monumentalna, oštra i čista volumena - što danju podsjećaju na dva ogromna, sivo-žuta kamena koji vire iz pijeska plaže - a

Terminal u Strazburu, Zaha Hadid, Misova nagrada 2003.

noću na dva blještava kristala.

Osnovni arhitektonski koncept Palate Kursal je vrlo jednostavan - imamo ta dva prizmatična, iskošena, strogo geometrizirana volumena, tj. kubusa, što počivaju na uzdignutoj platformi, tj. pijedestalu. Takav pristup se vezuje i za svijetle tekovine modernizma - i lako bi bilo pronaći paralele sa **Misovom** avangardnom arhitekturom - ako bismo zanemarili činjenicu da su Misovi kubusi gotovo u pravilu kvadri - njegov avangardni, nerealizovani projekat kristalnog nebodera iz 1921. godine i još par ranih projekata odstupaju od forme kvadra - a Moneovi kubusi u San Sebastijanu su iskošeni, što se može shvatiti i kao ovovremena nadgradnja stare Misove priče.

U jednom od pomenutih kubusa, većem, nalazi se glavni

Kulturno-kongresni centar Kursal u San Sebastijanu

auditorijum, a u drugom, znatno skromnijih dimenzija, nalazi se sekundarni auditorijum i kongresni centar. Svi ostali sadržaji - poput parkinga za 500 automobila, izložbenih prostora, raznih servisnih prostora, manjih sala za sastanke,

restorana, kafea itd. - smješteni su ispod platforme - tj. terasa - jedna terasa je okrenuta plaži i okeanu i nazvana je Zuriola, a druga je okrenuta ušću rijeke i nazvana je Urumea. Ta dva kubusa su zapravo čelični kavez - čelične konstrukcije obložene dvostrukim slojem specijalnog laminiranog stakla koje spolja štiti objekat od uticaja agresivnih vjetrova koji nose slanu okeansku vodu - a u interijeru prelama dnevnu svjetlost na način koji doprinosi osjećaju uzvišenog mira i spokoja.

Kursal se nije u početku dopao građanima San Sebastijana - međutim, kada su postali svjesni uloge koju nova institucija ima u kulturnom životu grada, a samim tim i na planu turističke privrede, prihvatili su je - čemu je svakako doprinijelo i arhitektonsko rješenje dispozicije sa držaja unutar kubusa - koje je,

bliki u objekat i usmjerava je ka kulturnim dešavanjima - a fascinantna je i stalan kontakt posjetilaca sa okruženjem, što kulminira na najvišoj etaži sa koje se pruža nezaboravan pogled na okean i brdo Urgul (120 m), koje dominira nad

pomenutim plažama i nadušcem rijeke Urumea u Atlanski okean.

Slijedeća Misova nagrada dodijeljena je 2003. godine **Zahi Hadid** (Zaha Hadid), britanskoj arhitektici iračkih korijena - koja će naredne, 2004. godine, postati prva žena ovjenčana najprestižnijim međunarodnim priznanjem za djelovanje na polju arhitekture - Prickerovom nagradom.

Hadid je nagrađena Misovom nagradom za realizaciju projekta Terminala Honajm (na francuskom), tj. Honhajm (na njemačkom) - Hoenheim, u originalu - na sjevernom rubu grada Strazbura u Francuskoj.

Krajem osamdesetih godina prošlog vijeka, gradske vlasti Strazbura su se morale suočiti sa činjenicom da su saobraćajne gužve u centru izmakle kontroli i da su svi pokazatelji zagađenosti vazduha nadmašili dozvoljene vrijednosti. Trebalo je nešto hitno preduzeti - pa je prvo, 1992. godine, zabranjen promet motornim vozilima u centru, a zatim je odlučeno da se centralna gradska zona presječe tramvajskom Linijom A, dužine 9,8 km, u pravcu istok-zapad - i da se na oba njena kraja lociraju parkirališta - kako bi građanima koji žive van grada bilo

omogućeno da parkiraju svoja vozila i da se tramvajem prevezu do centra grada.

Tramvajski sistem je razvijen tokom devedesetih - produžena je Linija A, uvedene su nove linije: B, C i D - da bi, početkom dvijehiljaditih, bila

Terminal u Strazburu je vrlo atraktivan prostor koji plijeni svojom istinskom energičnošću - a pritom je strogo definisan u okvirima funkcije i, naravno, pomno izbalansiranih tokova cirkulacije saobraćaja

donesena odluka da se na sjevernom rubu grada, na posljednjoj stanici Linije B koja siječe centar grada u pravcu sjever-jug, postavi novo parkiralište za 700 automobila i sagradi novi terminal.

Posao je pripao Zahi Hadid, koja je u to vrijeme već imala zavidan renome na međunarodnoj sceni, stečen pobjedom na nekoliko važnih konkursa, ali nije imala nijednu značajniju realizaciju iza sebe.

Hadid je insistirala na svojevrsnom preklapanju funkcija parkirališta i terminala - tramvajске stanice - što je na kraju materijalizovano kroz sistem primarnih asfaltiranih polja, različite boje - čija se dominantna horizontalnost skoro pa neosjetno utapa u sekundarna polja - tj. horizontale betonskih, sivih krovnih ravni terminala. Primarna polja su zapravo u funkciji maksimalnog pojednostavljenja šema kretanja - tramvajskih, automobilskih, biciklističkih i pješćkih šema - i svako polje ima svoju trajektoriju, odnosno pravac, naglašen materijalizacijom - a dodatna horizontalna signalizacija omogućava laku tranziciju sa jednog na drugi vid transporta - sa stanice u tramvaj i obratno, iz automobila u tramvaj i obratno, sa bicikla u tramvaj ili

automobil i obratno itd.

Poseban kvalitet ovog ostvarenja je u jasnom povezivanju svih formalnih elemenata - linijskih, tj. jednodimenzionalnih elemenata, i horizontalnih polja, tj. dvodimenzionalnih elemenata - u

trodimenzionalnu cjelinu izuzetnih vizuelnih i dinamičkih svojstava, tj. kvaliteta. Sva ta polja, elementi horizontalne i vertikalne signalizacije, izlomljena ravan krova stanice, linije neonskih sijalica koje osvjetljavaju prostor ispod krova, tj. prostor stanice, kao i prostor parkinga, te elementi staničnog mobiljara (klupe za sjedenje) - sve je to u međusobnoj, vrlo dinamičnoj interakciji - što je zapravo ključna odrednica svojevrsne prostorne tranzicije - odrednica koja povezuje terminal sa neposrednim okruženjem i kontekstom grada koji je odavno zakoračio u XXI vijek.

Terminal u Strazburu je vrlo atraktivan prostor koji plijeni svojom istinskom energičnošću - a pritom je strogo definisan u okvirima funkcije i, naravno, pomno izbalansiranih tokova cirkulacije saobraćaja.

Danas, 12 godina nakon što je terminal realizovan, radikalni pobornici arhitekture Zaha Hadid insistiraju da je upravo terminal u Strazburu njeno prvo - i posljednje važno realizovano ostvarenje.

U sljedećem broju jedna mala podgorička priča - u funkciji intermeca - a zatim nastavak priče o laureatima Nagrade Mis van der Roe.

Borislav VUKIČEVIĆ